

Ärende: VN/12980/2025

Utkastet till regeringens proposition om ändring av 6 a § i lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (AI-rådgivning)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Finansministeriet Ärende: VN/12980/2025

Utlåtande om utkastet till regeringens proposition om ändring av 6 a § i lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (AI-rådgivning)

Finlands svenska synförbund rf tackar för möjligheten att ge ett utlåtande. Vi bevakar intressena för personer med synnedsättning i Finland med svenska som modersmål. Vi delar de centrala farhågorna som riksdagens justitieombudsman framfört i sitt utlåtande av den 7 april 2026 och lyfter utifrån dessa fram följande fem punkter att beakta i den fortsatta beredningen.

1. Undantaget från informationsplikten är rättsosäkert och kan vara diskriminerande

Förslaget tillåter att myndigheter underlåter att informera om användning av AI när användningen är "uppenbar". Justitieombudsmannen kritiserar denna formulering för att vara alltför förenklad. Vi delar bedömningen och vill understryka att det som är "uppenbart" för en "relativt upplyst, uppmärksam och omsorgsfull person" i praktiken nästan alltid baserar sig på visuella ledtrådar, ikoner, layout och grafisk design som inte kan uppfattas med skärmläsare, förstoringsprogram, talsyntes eller punktskriftsdisplay. Att tillämpa en sådan standard utan att grundligt beakta behoven hos specifika användargrupper kan ge upphov till utfall som strider mot likabehandlingsprincipen i grundlagens 6 § och FN:s funktionsrättskonvention artikel 9. Det är positivt att man i utkastet till regeringens propositionen nämner att utöver bedömningen om uppenbarhet beaktas även förhållandena och syftet med användningen av AI (s. 8). Synförbundet anser att information om att en person utväxlar meddelanden med en tjänsteautomation alltid bör ges i tillgänglig textform. Det som bedöms vara visuellt uppenbart för en seende användare är sällan uppenbart för en person med synnedsättning.

2. Rättsskyddet vid felaktig rådgivning är otillräckligt utrett

JO konstaterar att propositionen saknar en tillräcklig analys av vilka rättsmedel och möjligheter att kräva skadestånd klienten har om AI-rådgivningen är felaktig, trots att det i utkastet erkänns att

tekniken kan ge upphov till fler fel än idag då en människa ger rådgivning. För personer med synnedsättning som har begränsade möjligheter att snabbt kontrollera information mot andra källor är denna oklarhet särskilt problematisk eftersom felet sällan märks omedelbart. Vi anser att propositionens detaljmotiveringar måste kompletteras med en tydligare redogörelse för myndighetens ansvar och kundens möjligheter till rättelse när automatiserad rådgivning är felaktig. En förvaltningsklagan enligt 8 a kap. i förvaltningslagen eller ett klagomål till laglighetsövervakarna är inte tillräckliga rättsskyddsmedel.

3. Tillgången till mänsklig service får inte urholkas

Den föreslagna omformuleringen innebär att myndigheterna i allt större utsträckning inte behöver erbjuda direkt tillgång till en mänsklig handläggare, utan enbart informera om hur kunden kan ta kontakt. Justitieombudsmannen noterar att rådgivning som faller under rådgivningsskyldigheten i 8 § i förvaltningslagen måste erbjudas i tillräcklig mån även på annat sätt. STTK betonar i sitt utlåtande att möjligheten till mänsklig service alltid ska kunna erbjudas på ett lättillgängligt sätt. Synförbundet delar denna bedömning och betonar i likhet med JO bristerna i kraven på riskbedömning. I propositionen nämns som ett exempel omsorgsfull planering av vilka material som språkmodellen tränas på. Det är viktigt att materialet är varierande och omfattande även på svenska och att det sker en kvalitetsgranskning. På Synförbundet har vi upprepade gånger upptäckt att maskinöversättningen via statsrådets AURA-maskinöversättningsverktyg har varit bristfällig. Klienterna ska kunna rapportera om fel och brister på sätt som är tillgängliga för dem. För personer med synnedsättning är det viktigt att kontakt via telefon utgör ett alternativ som inte begränsas till endast några få timmar per dag.

4. Konsekvensanalysen saknar ett funktionsnedsättningsperspektiv

Justitieombudsmannen påpekar att det i propositionen felaktigt görs bedömningen att den i princip saknar negativa konsekvenser för kunderna, trots att diskrimineringsrisker uttryckligen identifieras. STTK betonar detsamma. Institutet för hälsa och välfärd konstaterar i sitt utlåtande att gränssnittet måste fungera även för personer med begränsade digitala färdigheter eller svårigheter att förstå AI:s logik — en observation som gäller många personer i vår målgrupp. Det är positivt att det i regeringspropositionen konstateras att den digitala tillgänglighetslagstiftningen gäller också i den automatiska rådgivningen, men det räcker inte för att säkerställa att tjänsterna faktiskt uppfyller de tillgänglighetskrav som fordras för olika slag av teknisk utrustning. Redan idag fungerar många myndighetssidor inte fullt ut med den utrustning som personer med synnedsättning använder. Propositionen saknar en utförlig bedömning av hur AI-rådgivningen påverkar personer med funktionsnedsättning, utöver att det konstateras att förslaget inte förväntas medföra negativa följder för personer med funktionsnedsättning. Här behandlas alla personer med funktionsnedsättning som en homogen grupp. För personer med synnedsättning eller hörselnedsättning eller äldre personer med nedsatta kognitiva funktioner till följd av tumör eller stroke till exempel, ter sig den digitala miljön inte lika lätt att navigera i som för andra personer med funktionsnedsättning. Vi anser att en noggrannare konsekvensanalys måste göras så att olika funktionshindergrupper redogörs för separat. Konsekvensanalysen måste också kompletteras utifrån ett riskhanteringsperspektiv och riskhanteringskyldigheten i 6 a § 2 mom. måste innefatta en noggrannare utvärdering av hur tjänsten används i olika kontexter med olika rättsverkningar, samt hur personer som inte vill eller klarar av att använda sig av den automatiska rådgivningen med låg tröskel kan välja att kontakta en människa. Att kunna spara information är också viktigt. JO påminner därtill om att förvaltningsklienter emellanåt i praktiken kan få rådgivning som går utöver den

lagstadgade rådgivningsskyldigheten. Denna gråzon innebär att höga krav bör ställas på kvalitetssäkringen.

5. Likvärdig rådgivning på svenska måste garanteras

Propositionen betonar att AI-rådgivning ska uppfylla kraven på sakligt, klart och begripligt språk som förutsätts i 9 § i förvaltningslagen och att kraven i språklagen gäller fullt ut. För personer med synnedsättning som använder talsyntes är språklig följdriktighet och logisk textstruktur en förutsättning för att de ska kunna ta till sig informationen. Kvaliteten på AI-modeller på svenska i Finland är ofta av lägre kvalitet än modeller på finska, vilket kan bero på träningsmaterialet eller på att den svenska terminologin som används inte är anpassad till en finländsk kontext. Det riskerar att skapa ojämlika förutsättningar vid användning av AI-rådgivning. Vi förutsätter att tjänsteautomation och andra centrala begrepp definieras tydligare i den fortsatta beredningen. Vi förutsätter också att myndigheternas kvalitetssäkring och riskhantering gäller i lika hög grad för tjänster på svenska som på finska, och att kvalitetssäkringen av det svenska språket uttryckligen ingår i uppgifterna för den ansvarsperson som myndigheten ska utse enligt 6 a § 3 mom.

Helsingfors den 10 april 2026

Finlands svenska synförbund rf

Jakobsson Matthias
Finlands svenska synförbund rf

Gärkman Anton
Finlands svenska synförbund rf